

¹Калашник В.С. Українська поетична фразеологія і афористика поетичної мови поживтневого періоду (семантико-типологічний аспект): Дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01. – Харків, 1992. – С. 19; ²Винокур Г.О. О языке художественной литературы. – М., 1991. – С. 390; ³Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови). – К., 1991. – С. 323; ⁴Там само; ⁵Калашник В.С. Зазнач. праця. – С. 30; ⁶Пустовіт Л.О. Словник української поезії другої половини ХХ століття (семантико-функціональний аспект): Дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01. – К., 1993. – С. 9; ⁷Там само; ⁸Булаховский Л.А. Курс русского литературного языка: В 2т. – К., 1953. – Т. 2: Исторический комментарий. – С. 112; ⁹Винокур Г.О. Зазнач. праця. – С. 21; ¹⁰Там само. – С. 28; ¹¹Квятковский А. Поэтический словарь. – М., 1966. – С. 178; ¹²Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови. – К., 1987. – С. 29; ¹³Кочерган М.П. Слово і контекст: Лексична сполучуваність і значення слова. – Львів, 1980. – С. 12; ¹⁴Калашник В.С. Зазнач. праця. – С. 137; ¹⁵Там само. – С. 138; ¹⁶Пустовіт Л.О. Зазнач. праця. – С. 154; ¹⁷Калашник В.С. Зазнач. праця. – С. 33; ¹⁸Коваль А.П. Зазнач. праця. – С. 24; ¹⁹Калашник В.С. Зазнач. праця. – С. 129; ²⁰Русанівський В.М. Слово в поезії // Рідне слово. – 1972. – Вип. 6. – С. 50; ²¹Намиотокова Р.Ю. Авторские неологизмы: словообразовательный аспект. – Ростов, 1986. – С. 76; ²²Петрова З.М. Сложные прилагательные в поэзии второй половины XVIII в. // Процессы формирования лексики русского литературного языка. – М., 1966. – С. 150; ²³Веселовский А.Н. Историческая поэтика. – Л., 1940. – С. 73; ²⁴Там само. – С. 85; ²⁵Елеонская А.С. Человек и Вселенная в ораторской прозе Епифания Славинецкого // Развитие барокко и зарождение классицизма в России XVII–начала XVIII в. – М., 1989. – С. 215; ²⁶Томашевский Б.В. Стилистика и стихосложение. – Ленинград, 1959. – С. 303; ²⁷Русанівський В.М. Історія української літературної мови. – К., 2001. – С. 103-104; ²⁸Єрмоленко С.Я. Синтаксис віршової мови. – К., 1969. – С. 25.

Дуброва Г.І., асп.

**ЕЛЕМЕНТИ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ У ТВОРАХ
М. СМОТРИЦЬКОГО (У ЗІСТАВЛЕННІ З ТВОРЧІСТЮ
І. ГАЛЯТОВСЬКОГО І А. РАДИВИЛОВСЬКОГО)**

У статті робиться зіставний аналіз польських елементів у творах українських письменників XVII ст. і сучасних українських діалектах.

In the article the comparative analysis of Polish elements in the works of Ukrainian writers of the 17th century and modern Ukrainian dialects is made.

XVII ст. – час, коли Україна відчувала авторитет Речі Посполитої і польський вплив спостерігався в усіх сферах життя: політиці, економіці, культурі, релігії і, звичайно, мові народу. Мова – своєрідний індикатор суспільного життя, а отже, будь-які істотні політичні, культурні, економічні зміни безумовно позначалися на її лексичному складі.

Під впливом польської мови опинилися всі верстви населення, проте найбільше його відчувала інтелігенція, представником якої був Мелетій Смотрицький, відомий суспільний діяч, філософ, письменник. М. Смотрицький намагався гармонізувати стосунки між українською і польською спільнотами і для цього він створив свою власну православну риторичку, яка поєднувала елементи католицької і православної мовних традицій. Його твори були адресовані і українцям, і полякам, а тому спадщина письменника є предметом дослідження і українського, і польського мовознавства.

Перші наукові праці, в яких приділяється увага М. Смотрицькому, датуються кінцем XVIII ст., наприклад, «Хронологія» І. Стебельського, але це дослідження головним чином присвячене діяльності М. Смотрицького після його переходу до уніатства. У XIX ст. в польській літературі з'явилися твори, в яких певні розділи присвячені і М. Смотрицькому¹.

З другої половини XIX ст. почали з'являтися праці про історичне минуле України (дослідження М. Кояловича², К. Єленевського³, О. Дем'яновича⁴, С. Барановського⁵, П. Куліша⁶) і постаті М. Смотрицького в них відводиться окреме місце.

Власне філологічний аспект вивчення творів М. Смотрицького був започаткований наприкінці XIX ст. в дослідженнях М. Засадкевича⁷, А. Брюкнера⁸, які звернулися до мовно-стилістичного аналізу творчості письменника.

У XX ст. на перший план виходить саме лінгвістичний аналіз текстів М. Смотрицького, такими є роботи М. Грушевського⁹, П. Яременка¹⁰, О. Прокошиної¹¹, В. Німчука¹², В. Короткого¹³ та ін, проте деякі питання не набувають широкого висвітлення. Наприклад, проблема впливу польської мови на творчість письменника, певною мірою вона обговорюється в праці американського дослідника Д. Фріка¹⁴, проте їй не надається великого значення.

Метою нашого дослідження є встановлення впливу польської мови на українські тексти М. Смотрицького на фонетичному, морфологічному і лексичному рівнях. Для більш повного і всебічного

аналізу залучено твори інших українських письменників цієї епохи. Використано також історичні словники XIV – XVII ст., сучасні діалектні лексикографічні праці, які допомагають простежити тенденції розвитку фонетичних, морфологічних, лексичних явищ. У перспективі це дасть можливість зіставити польські лексеми, які функціонували в українських текстах XVII ст., з лексичними явищами сучасних українських говорів.

Об'єктом нашого дослідження є твори М. Смотрицького *Казанье на чест(ъ)ный погребъ... Леонтія Карповича* 1620 р., *Євѣліе учителное* 1616 року, І. Галятовського *Ключ разумѣнія* 1663 р., *Месіи правдивому Ісѹ Хрѣсту сну Бжїю* 1669р., А. Радивиловського *Вѣнец Христов* 1688 р., *Огородок Марїи Бѣи* 1676 р. та ін.

На фонетичному рівні полонізми представлені у творах цих письменників досить повно.

Серед фонетичних рис найпомітнішою виступає використання початкового *є* замість українського *о*: *Иный єднакъ тѣтъ теперъ намъ естъ жалъ и плачь* [Смотр. Каз., 6]; *без(ъ) помочи єднакъ з(ъ) неба жадного доброго оучинкѣ на дорозѣ сего дочасного живота чинити не можемо* [Смотр. Єв., 5]. У “Словнику староукраїнської мови XIV – XV ст.” фіксується лексема *єдно* “тільки”, “лише” [ССУМ, I, 346], властива і для творів інших письменників періоду XVII ст.: *єдно скончили свою пѣснь старици, ажъ заразъ наступила музыка Аггелскаѧ* [Радив. Він., 36]; *троѧкаѧ естъ власть, єдна монархіѧ, другаѧ аристокраціѧ, третѧѧ демокраціѧ* [Гал. Кл. Раз, 32], а також для сучасних українських діалектів, зокрема, для бойківських говорів: *не кождому єднако бог дає* [Онишкевич 1984, 245], закарпатських: *но ввес там йакой було зерно, йак то типерки йенной пудо* [ГУМ, 247].

Важливою фонетичною рисою, характерною для творів письменників XVII ст., є використання твердого *ц*: *приводить до того людій абы оутиски и працы подымовали* [Смотр. Єв., 2а]; *обѣцуетъ упокоєніє, алит даруетъ замѣшан(ъ)е* [Рад. Ог., 693], яке фіксується також у словнику української мови XIV – XV ст. [ССУМ, II, 73].

Вживання після фонем *ц* голосного *а* замість української *і*: *а поспѣшивши сѧ напалъ на шїю его и цаловалъ его* [Смотр. Єв., 9] відбилося в сучасних бойківських говірках: *Так він тоти гроші ходив цалий рік; двері цалком отворені* [Онишкевич 1984, 394],

закарпатських: *вже наложив собі на **цалу** зиму* [ГУМ, 276], а також західноволинських: *Муроз дзізя пустев **цалком*** [МСЗВГ, 251].

Часто у творах письменників XVII ст. функціонують слова із суто польськими сполуками, притаманні для українського вжитку. Наприклад, властива польській мові лексема *człowiek* і похідні від неї можна зустріти у творах М. Смотрицького, проте разом із ними функціонують власне українські форми: ***Человѣчого** збаве(н) **А** ставѣчне* *пожадаючи **чловеколюбивый** Гдѣ, нѣколи нехочеть смерти грѣшиного* [Смотр. Єв., 30]. Це слово фіксується в українській мові уже в XIV – XV ст. зі значенням “людина”, “чоловік”, а також “підлеглий верховній владі володаря” [ССУМ, II, 545].

Певні фонетичні зміни відбуваються в українських текстах з полонізмом *miejsce*: *не до истотности тела, але до **мѣйца** належат одлеглость и близкость* [Гал. М. Пр., 234].

Деякі слова використовуються без змін у фонетиці, наприклад, *бохенек* “булка”: *Прошу позычь ми до утра три **бохенки** хлѣба* [Рад. Ог., 419], проте з певними формальними і змістовими змінами це слово функціонує в бойківських говірках: *бохонець* “шматок хліба” [Онишкевич 1984, 68]. Польський суфікс **-ек** змінюється на український **-ець**, а значення “ціла булка хліба” має дещо звужену семантику – “шматок”.

Лексема *члонки*, яка фонетично відрізняється від українського варіанта, досить часто функціонує в староукраїнських текстах: *ты жадного в **члонкахъ** своихъ не чуешь болю* [Рад. Він, 715] і без змін збереглася в бойківських говірках: *І зогнати із сего крешченого рожденного Івана, із його частей, із його **члонків**, із увсіх чувств* [Онишкевич 1984, 373].

Властива польській мові фонема /с/ уживається у староукраїнських текстах замість фонем /ш/: *Обувъ бывает **оу**чиненый з **скуры** быдла**чей*** [Гал. Кл. Раз., 223].

Складотворчі сонорні у текстах М. Смотрицького: *але **травати** в(ѣ) грѣсѣ и в(ѣ) немъ бе(з)памѣтне валѣтисѣ, остатнюю наводитъ погибель* [Смотр. Єв., 13]; *блѣгочестивыйи хрїстіан(ѣ)е **кравымы** на онъ часъ **лзами** отеклыи очи насмотрѣлы* [Смотр. Каз., 13], притаманні і "Лексикону славенороському" Памва Беринди 1627 р: *вдчний до вкшен и **травальй** в(ѣ) сытости* [ЛБ, 266].

Неповноголосні форми, характерні для творів М. Смотрицького: *Што ижъ такъ есть, якобы якою **кравельскою** дорогою и добре **оуторованнымъ** гостинцемъ идѣчи* [Смотр. Каз.,

40a], фіксуються і в словнику української мови XIV – XV ст. [ССУМ, I, 516], а також у творах інших письменників XVII ст.: *положилъ на шиѣ его лѣску свою королевскую золотую* [Гал. Кл. Раз., 236].

Лексема **злото** – яскравий приклад неповноголосся, яке функціонувало у XIV – XV ст. [ССУМ, I, 401], у творах періоду XVII ст.: *На другій день знайшли велику брилу злата на оltарѣ* [Гал. Н. н., 96] і в сучасних українських діалектах: *Посієш в болото, будеш збирав злото; Капел'ушке чорн'і, чорн'і, злотом позолочені* [Онишкевич 1984, 312].

Африката дз замість українського д: *зѣпол(ъ)нѣю владзу от Бѣга, черезъ Бѣгоподан(ъ)нѣю црковнѣю зверхность новою одержавши* [Смотр. Каз., 5]; *потымъ болачками розными и пухлиною моровою народ людзкий давила* [Гал. М. Пр., 5], має своє продовження в бойківських говірках з дещо зміненим значенням: “людяний”, “гуманний”, а також “чужий”: *Йак котра знає до молока, то йейі молоко не буде таке, йак у других, а буде на нїм проміне сине, жовте, бо л'удске* [Онишкевич 1984, 422]. Очевидно, значення *людзкий* “чужий” пішло від словосполучення “чужі люди”, а згодом компонент *чужий* перестав функціонувати в цьому вислові.

Подекуди польська фонема /д/ замінює українську африкату **дж**: *нетолко в(ъ) першо(м) ты(д)ню в(ъ)стремежливость заховавши, а якобы южъ все справи(в)ши, розленити сѣ и занехати: але ровнымъ и тымже способомъ и иншии ты(д)нѣ обходѣмо* [Смотр. Єв., 38].

Інколи польські лексеми набували певних українських фонетичних рис, зазнавали модифікації відповідно до українських мовних стандартів, наприклад, сполука **rz** трансформувалася в **р**: *кгда фрасовитѣю тварь веселою показѣю* [Смотр. Єв., 3]; *Арапчикове (боговъ чтили) срогихъ и тварію окрутныхъ* [Рад. Ог., 152]. У гуцульських говірках слово **твар** “лице” функціонує без змін у значенні [Гуц., 182], а в бойківських діалектах з'являється значення “щока” [Онишкевич 1984, 281]. Очевидно, в семантиці відбуваються певні зміни, внаслідок яких значення звужується.

Деякі польські афікси видозмінювалися відповідно до норм української літературної мови, наприклад, префікси *prze-* і *przu-* змінювалися на *пре-* і *при-* відповідно: *спра(в) лю(д)скихъ прешлыхъ и пришлыхъ вѣдомость Самъ одинъ всевѣдающий, и все прешлоє и пришлоє оу себе мающій ГѣдъБѣ собѣ зоставивши, же притомныхъ*

нашихъ справъ и потребъ вѣдомости [Смотр. Каз., 8]; а мною справлено послѣги **прекладати** пере(д) тобою не постѣиѣю [Смотр. Каз., 8]. Лексема **пришлыи** подається у словнику староукраїнської мови XIV – XV ст. у словосполученні на **пришлыи** часы “на майбутнє”, “на прийдешнє” [ССУМ, II, 251], що свідчить про наступність мовних традицій.

Питання про морфологічний вплив польської мови на українську досить складне, адже деякі польські відмінкові закінчення іменників і прикметників тотожні староукраїнським, наприклад, серед відмінкових закінчень іменників у творах письменників XVII ст. існує властива польській системі відмінювання флексія давального відмінка множини **-ом**, проте цю форму важко назвати результатом впливу польської мови на українську, оскільки вона існувала і в староукраїнській мові: *и на вѣрочистыи свѣта должникомъ своимъ ѡ(т)пѣскали долги, и вызволяли або окѣповали нево(л)никовъ* [Смотр. Єв., 5а].

Польський вплив на українську систему дієвідмінювання визначити складно, оскільки форми минулого часу, які функціонують в пам'ятках XVII ст., є zdeформованими формами перфекта. Наприклад, у дієсловах 1 особи однини: *зачим(ъ) слѣине реклемъ, же хотѣжъ зъ сегѡ мѣстца, на которомъ с теперъ найдѣю* [Смотр. Каз., 6]; *и справѣ послѣги моеи, на которюсъ мѡ былъ выслалъ, ѡ(т)правовати постѣилемъ* [Смотр. Каз., 6]. Проте на прикладі текстів сучасних бойківських говорів можна припустити, що форми минулого часу зазнали впливу польської мови: бо нічого **не малам**, ніц, **ни малам** бат'ка, **ни малам** мамі [ГУМ, 309].

Форми минулого часу 1 особи множини також представляють видозмінені форми перфекта: *Ото смо южъ срокгихъ навалностій и великихъ тревогъ збыли, а до доброй и бе(з)печной, до тихой и бе(з)печалной пристани приплылисмо, што болше и до збавенной: оубѣглисмо хмѣръ несѣтости, и тѣчи немѣрности оушилисмо ... ѡ(т)пѣстилисмо ѡ(т) роскошій телесны(х), ѡ(т) печалова(н)▲ непотреб(ъ)ного, и ѡ(т) оужитковъ дочасныхъ: темность невѣдомости перебылисмо, а до свѣтлости позна(н)▲ самыхъ себе прибылисмо: зимы шкодливого роскошова(н)▲ збылисмо, а весны дѣшеполезного во(з)держанія набылисмо* [Смотр. Єв., 29], які відомі і в сучасних бойківських говірках: *о так пускалисме у ризи, миглови, ладали; садилисме, поправ'алисме, вс'уда,*

відводились [ГУМ, 303], а також в закарпатських: *а йаг вони вухли, тодизми взяли трипачку* [ГУМ, 279].

У 2 особі множини перфектна флексія **-сте**: *шатѣ онѣю, збаве(н)а которѣю сте принали, не покаланѣ и чистѣ заховати старайте сѣ* [Смотр. Каз., 47а], збережена в буковинських діалектах: *йа вас прошу, абисти прийшли до мени на весіли* [ГУМ, 340], і в закарпатських говорах: *тед' віділисте такім йі била* [ГУМ, 277].

Частотність польських форм умовного способу: *з(ѣ) сего заисте и повѣренои мнѣ послѣги справѣ до тебе ѿ(т)правоваль бымъ, бымъ не былъ тои немълнои оуфности* [Смотр. Каз., 8] характерна для бойківських говірок: *нічо бим не хотів мати, кобим мав, каже, таку хатину, шо бим, каже, ми однем плечем заліс* [ГУМ, 324].

Польські прислівники, найхарактернішою рисою яких є суфікс **-е** замість звичайного українського **-о**, загалом досить поширені: *первий терпливе и скромне Фарисее наѣргане знесиши, грѣхо(в) позбыль* [Смотр. Єв., 6а].

Виокремлені польські форми числівників, відмінні від українських: *Ото чотыредесѣтного поста гонитвный плац отворѣть сѣ намъ братіе* [Смотр. Єв., 28а], характерні і для староукраїнської мови, функціонують і в закарпатських говорах: *тридѣсят чисниц' то се йенно пасмо* [ГУМ, 296].

Особливі польські форми **єден, єдна, єдно**: *З межи которы(х) єдна єсть о выобразе(н)ю албо малева(н)ю стѣхъ Іконъ* [Смотр. Єв., 40а] досі зустрічаються в українському діалектному мовленні: *но увес там йакой було зерно то типерки йенной пудо* [ГУМ, 274].

У творах українських письменників XVII ст. часто польські лексеми використовуються поруч із українськими. Це, в основному, іменники на позначення певних реалій суспільного життя або абстрактних понять: *все бовѣмъ и тѣтъ и повѣхъ сторонахъ и мѣстахъ правовѣрныхъ згромажають сѣ собра(н)а, молитвами и молбами посполѣ веселѣчи сѣ* [Смотр. Єв., 38а]; *дла змоцне(н)а певнои и невонтпливои в(ѣ) немъ оуфности и надѣи* [Смотр. Єв., 40а].

Функціонування польських і українських дієслів досить частотне для текстів М. Смотрицького: *З вишѣлѣкою пилност(ѣ)ю искавши и бадавши сѣ, и правдивы(х) оуставъ наслдовавши, нѣчого не ѿ(т)имѣемо и нѣчого не прикладаемо* [Смотр. Єв., 40а]. Подекуди

слово може порівнюватися з цілим фразеологічним зворотом: *хотѣ ѡбѡвѣмъ жалѣ ми чини(т) и фрасѣтъ ср(д)це мое напастъ онаѣ, котораѣ, з(ъ) допѣще(н)ѣ Бжого длѣ грѣховъ нашихъ ѡ(т) неприателей по(д)несена была* [Смотр. Єв., 38а].

Отже, насиченість творів М. Смотрицького яскраво виявленими полонізмами, свідчить, що використання питомої української лексики і звернення до запозичень, були досить поширеними на той час.

Автор постійно вагався у виборі своєї громадянської позиції. Він прагнув створити свою власну релігійну концепцію, яка б не суперечила ні православної, ні уніатській, ні католицькій моделі. Звичайно, це було неможливим, тому М. Смотрицький постійно перебував у пошуку гармонії і з собою, і з суспільством. Як відомо, тогочасна Польща поширювала свій вплив у всіх сферах життя, насамперед у релігійній, запроваджуючи уніатство на території України. Це не могло не позначитися на мовній ситуації, оскільки релігійні нововведення завжди супроводжувалися мовними змінами. Цим пояснюється насиченість творів М. Смотрицького полонізмами. Уживаючи українські і польські слова, письменник намагався створити власну риторичну систему впливу на слухача і читача, прагнучи залишитися вірним православ'ю і одночасно бути прихильним до уніатства. Як відомо, пізніше М. Смотрицький переглянув свою релігійну позицію і перейшов до уніатства.

Для творчості інших письменників цього періоду використання полонізмів було органічним, хоч часте вживання польських слів не мало системного характеру, оскільки автори не надавали їм великого значення. Значна кількість розглянутих полонізмів фіксується в історичних словниках української мови XIV – XV ст. [ССУМ, Т. 1 – 2] і XVI – XVII ст. [СУМ XVI – XVII, Вип. 1 – 10], що свідчить про наступність мовних традицій. Фіксація цих слів у сучасних діалектних словниках підтверджує історичну перспективу полонізмів у староукраїнській мові, які проте зазнавали певних формальних і змістових змін у діалектах сучасної української мови.

¹Wiszniewski M. Historia literatury Polskiej. – Kraków, 1851. – Т.8;

²Коялович М. Литовская церковная уния. – СПб, 1859. – Т.1; ³Еленевский К. Мелетий Смотрицкий// Православное обозрение. – 1861. – № 6; ⁴Демьянович А. Иезуиты в Западной России (в 1569 – 1772 гг.)//Журнал министерства народного просвещения. – СПб, 1871. Ноябрь; ⁵Барановский С. Дерманский

настоятель Мелетий Смотрицкий как деятель в пользу соединений православных с униатами// Волинские епархиальные ведомости. – 1877. – № 19; ⁶Кулиш П. Из истории западнорусской церкви: два отступника Кунцевич и Смотрицкий// Чтение в Обществе любителей духовного просвещения. – 1877. – № 4; ⁷Засадкевич Н. Мелетий Смотрицкий как филолог. – Одесса, 1883; ⁸Brückner A. Spogy o unię w dawnej literaturze// Kwartalnik historyczny. – Lwów, 1896; ⁹Грушевский М. Історія української літератури. – К., 1927. – Т.5; ¹⁰Яременко П.К. Мелетій Смотрицький. Життя і творчість. – К., 1986; ¹¹Прокошина Е. Мелетий Смотрицкий. – К., 1966; ¹²Німчук В. Граматика М. Смотрицького – перлина давнього мовознавства// Мелетій Смотрицький. Граматика. К., 1979; ¹³Короткий В. Творческий путь Мелетия Смотрицкого. – Минск, 1987; ¹⁴Frick D. Meletij Smotryc'kij. – Harvard, 1995.

Список скорочених назв джерел

Гал. Кл. Раз. – Ключ разумѣнія. Львів, 1663 р. – Ст.-др. ЦНБ НАН України. Ш. Кир. 602.

Гал. М. Пр. – Месіи правдивому Ісѹ Хрѣсту снѹ Бжїю. Киев, 1669р. – Ст.-др. ЦНБ НАН України. Ш. Кир 43.

ЛБ – "Лексикон славенороський" Памва Беринди, 1627/ Підгот. тексту і вступна стаття В. Німчука. – К., 1961.

МСЗвГ –Корзонюк М. Матеріали до словника західноволинських говорів.// Українська діалектна лексика. – К., 1987. – С. 62 – 267.

Онишкевич – Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок. К., 1984. – Т. 1 – 2.

Рад. Він. – Радивилівський А. Вѣнец Христов. Киев, 1688 р. – Ст.-др. ЦНБ НАН України. Ш. Кир. 59.

Рад. Ог. – Огородок Марїи Бжї розмаитыми цвѣтами словесъ на праздникі Гдскїѧ, Богородичны и проч. стыхъ ... року 1676. - Ст.-др. ЦНБ НАН України. Ш. Кир. 692.

Смотр. Єв. – Смотрицкий М. Євгліе учителное, албо казанѧ на кождѹю не(д)лю и свѧта Ѵрочистїи. Вев'є, 1616. - Ст.-др. ЦНБ НАН України. Ш. Кол. Попова 25.

Смотр. Каз. – Смотрицкий М. Казанье на чест(ъ)ны(и) погребѣ пречестногоѡ и первелебно(го) мѡжа г(с)на и отца ... Леонтїя Карповича. – Вильно, 1620. - Ст.-др. ЦНБ НАН України. Ш. Кир. 728.

ССУМ – Словник староукраїнської мови XIV – XV ст. – К., 1977. – Т. 1 – 2.

СУМ XVI – XVII – Словник української мови XVI – першої половини XVII ст. – Львів, 1994. – Вип. 1 – 10.

Тимченко – Тимченко Є. Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV – XVIII ст.: У 2 кн. / упоряд., ред.: Німчук В.В. Німчук (підгот., упоряд., ред.), Г.І. Лиса (підгот., упоряд., ред.). – К.; Нью-Йорк, 2002. – Кн. 1 – 2.

М. Капась, студ.

ФУНКЦІОНАЛЬНА АСИМЕТРИЧНІСТЬ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ТЕКСТАХ КАЗАНЬ XVII СТ.

У статті розглянуто явища функціональної асиметрії конструкцій із дієприкметниками та дієприслівниками в текстах казань XVII ст. Враховано нетотожність співвідношення форми і змісту, їхню відносну автономність і незумовленість. Простежено специфіку синтагматичних і парадигматичних відношень як передумову для з'ясування питань мовної типології та механізму функціональних зміщень синтаксичних конструкцій.

The article reviews phenomena of functional asymmetry of constructions with participles and gerunds in the texts of Kazan, XVII century. The non-identity of the form and contents, their relative autonomy and independence are taken into account. Specifics of syntagmic and paradigmatic relations is studied as a pre-condition for resolving the issues regarding language typology and the mechanism of functional displacements of syntactic constructions.

Актуальність дослідження. Теоретичні положення функціонального синтаксису, методи дослідження, які склалися в синхронній лінгвістиці, застосовано до історії мови, що дало змогу по новому висвітлити явища староукраїнського історичного синтаксису.

Мета дослідження. Визначити закономірності функціональної асиметричності синтаксичних конструкцій у текстах казань XVII ст.

Завдання дослідження. а) з'ясувати теоретичні положення про асиметричний дуалізм лінгвістичного знака та застосувати їх в історичній лінгвістиці; б) висвітлити розвиток цих ідей у дослідженнях з українського історичного синтаксису; в) простежити відображення функціональної асиметричності синтаксичних конструкцій у текстах староукраїнських казань XVII ст. Принципово важливим для опису динаміки мовної системи є встановлення